

Ålderspensions- systemet vid sidan av statens budget

Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget

Innehållsförteckning

1	Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget	7
1.1	Omfattning.....	7
1.2	Ålderspensionssystemets förvaltning och utveckling	8
1.3	Resultatredovisning	9
1.3.1	Fördelningsystemet.....	9
1.3.2	Premiepensionssystemet	12
1.3.3	Medelpensionsålder	16
1.3.4	Inkomststandarden efter pension	18
1.3.5	EU-kommissionens grönbok med sikte på tillräckliga, långsiktigt bärkraftiga och trygga pensionssystem i EU	19
1.3.6	Administrationskostnaderna för ålderspensionssystemet.....	19

Tabellförteckning

1.1	Utgifter för ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget	7
1.2	Utgifter inom premiepensionssystemet	7
1.3	Pensionssystemets ställning 31 december 2010 jämfört med 31 december 2009	11
1.4	Utveckling av pensionskapital och utbetald pension, genomsnitt.....	14
1.5	Ålderspensionssystemets totala kostnader och avgifter 2010.....	19

Diagramförteckning

1.1	Balansering.....	10
1.2	Utvecklingen av följsamhetsindexeringen och prisbasbeloppsförändringen.....	11
1.3	Utvecklingen av följsamhetsindex och prisindexering, vid en pension på 144 000 kronor per år 2001.....	12
1.4	Tidsviktad avkastning sedan start, 20001213-20110831.....	13
1.5	Genomsnittlig årlig värdeutveckling och spridning – individuella konton 2011-07-31.....	13
1.6	Värdeutvecklingen på de svenska och utländska aktie- och räntemarknaderna, perioden 1999–2010.....	14
1.7	Antal fondbyten samt antal unika sparare som byter fonder per år.....	15
1.8	Andel som tagit ut inkomstrelaterad pension före 65 års ålder.....	16
1.9	Andel i varje årskull som inte tagit ut någon pension 65–67 år.....	16
1.10	Genomsnittlig förväntad ålder vid utträdet från arbetslivet för personer som vid 50 års ålder finns i arbetskraften (förväntad utträdesålder).....	17
1.11	Genomsnittlig ålder vid utträdet från arbetslivet för personer som vid 50 års ålder finns i arbetskraften, för olika årskullar (kohortvis utträdesålder).....	17
1.12	Bruttopension vid 66 år i förhållande till bruttomedelinkomst 61-63 år.....	18
1.13	Inkomstkvoten, exklusive kapitalinkomst, för samtliga 66-åringar som uppbar pension i respektive årskull.....	18

1 Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget

1.1 Omfattning

Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget omfattar fördelningssystemet (inkomstpension och tilläggspension) och premiepensionssystemet (premiepension). Pensionsutgifterna inom fördelningssystemet finansieras löpande av de pensionsavgifter som betalas in till systemet. Första–Fjärde samt Sjätte AP-fonderna förvaltar den buffertfond som ska utjämna svängningar mellan pensionsavgifter och pensionsutbetalningar. Skatteverkets, Pensionsmyndighetens och Kronofogdemyndighetens kostnader för administrationen av fördelningssystemet samt AP-fondernas interna kostnader belastar Första–Fjärde AP-fonderna och täcks

genom att pensionsspararnas pensionsbehållning minskas.

Inom premiepensionssystemet placeras de inbetalade pensionsavgifterna i fonder enligt pensionsspararnas önskemål. Pensionsutbetalningarna finansieras genom avyttring av fonderade medel och täcks genom att behållningen på pensionsspararnas premiepensionskonton minskar i motsvarande mån. Administrationskostnaderna för premiepensionssystemet vid Pensionsmyndigheten inklusive ersättningar till Skatteverket och Kronofogdemyndigheten för deras administration av premiepensionssystemet täcks genom avgifter som dras av tillgodohavandena på pensionsspararnas premiepensionskonton.

Tabell 1.1 Utgifter för ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget

Milljoner kronor

	Utfall 2010	Beräknat 2011	Beräknat 2012	Beräknat 2013	Beräknat 2014	Beräknat 2015
Ap-fonderna, pensionsutgifter	220 198	219 662	235 943	247 445	257 164	264 893
Administrationskostnader	2 587	2 551	2 615	2 747	2 811	2 871
Totalt för Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget	222 785	222 213	238 558	250 192	259 975	267 764

Tabell 1.2 Utgifter inom premiepensionssystemet

Milljoner kronor

	Utfall 2010	Beräknat 2011	Beräknat 2012	Beräknat 2013	Beräknat 2014	Beräknat 2015
Premiepensionssystemet	1 365	2 026	2 838	3 708	4 957	6 271

1.2 Ålderspensionssystemets förvaltning och utveckling

Ålderspensionssystemen inom EU utsätts för betydande påfrestningar. Orsaken är främst demografisk där vi lever allt längre utan att detta kompenseras fullt ut med ett längre arbetsliv. Därtill har den finansiella oron, påtagliga statsfinansiella problem i vissa länder samt en svag tillväxt ytterligare ökat påfrestningarna. Många av pensionssystemen i Europa är inte långsiktigt finansiellt hållbara och behöver reformeras, vilket i många fall också pågår. Sverige har här en särställning eftersom det svenska systemet är finansiellt stabilt och inte behöver reformeras. Trots stora påfrestningar i ekonomin fungerar systemet som tänkt och inga underskott skjuts till framtida generationer. Kostnaden för påfrestningarna tas ut direkt, vilket har inneburit sänkta pensioner både 2010 och 2011. Till följd av regeringens skattesänkningar har de negativa effekterna netto kraftigt reducerats och för dem med låga pensioner som regel t.o.m. eliminerats. Den finansiella ställningen är nu åter i balans och under 2012 ökar pensionerna såväl nominellt som realt.

Sänkningen av pensionerna har prövat systemet både funktionellt och politiskt. Systemet fungerar och påfrestningarna i Sverige och omvärlden har visat på betydelsen av ett finansiellt och politiskt stabilt system. Skälen för en bred parlamentarisk pensionsöverenskommelse och ett finansiellt stabilt pensionssystem är därför minst lika starka som tidigare. Pensionssystemet med dess grundläggande principer ligger fast och kommer att ligga fast oavsett förändringar i omvärlden. En sådan utgångspunkt är fundamental i det långsiktiga åtagande som präglar ett pensionssystem. Även dagens unga som går in i arbetslivet ska kunna lita på att pensionssystemet levererar enligt likartade principer även när de en dag lämnar arbetslivet. Att pensionsöverenskommelsens principer ligger fast är därför en stark och grundläggande utgångspunkt i det arbete som sker i den pensionsgrupp, med företrädare för de fem partierna¹ bakom pensionssystemet, som har till uppgift att vårda och förvalta systemet.

Påfrestningarna som märks i Europa är inte akuta för det svenska pensionssystemet. Där emot finns utmaningar som behöver hanteras även i Sverige, exempelvis risken för allt lägre kompensationsgrader i systemet på längre sikt. Inom ramen för pensionssystemets principer har därför Pensionsgruppen under året initierat ett antal uppdrag och utvärderingar i syfte att se om det finns skäl att göra justeringar eller anpassningar som effektiviserar systemet ytterligare.

- En särskild utredare har getts i uppdrag att göra en översyn av de pensionsrelaterade åldrarna samt att lämna förslag till åtgärder i arbetsmiljön som ger förbättrade förutsättningar att arbeta längre upp i åldrarna. Allt med det övergripande syftet att förlänga den genomsnittliga tiden i arbete, vilket också förbättrar pensionerna.
- Pensionsmyndigheten har getts i uppdrag att göra en utvärdering av de beräkningsregler som har betydelse för den finansiella stabiliteten i syfte att undersöka om de nuvarande reglerna kan trimmas och ge bättre systemegenskaper.
- En analys ska göras av pensionssystemets långsiktiga finansiella styrka, dvs. i vilken grad det finns risk för återkommande underskott.
- En översyn ska göras av regelverket för Första-Fjärde samt Sjätte AP-fonderna i syfte att förbättra förutsättningarna för en kostnadseffektiv förvaltning av buffertfonderna. Direktiv för utredningen beslutas under hösten 2011.

Under året har också pensionsinformationens betydelse varit i fokus. Sverige har ett pensionssystem som anpassar sig efter resurserna och det betalas ut så mycket som långsiktigt kan finansieras. Om t.ex. medellivslängden ökar innebär det att pensionen måste räcka längre och blir allt lägre om vi inte förlänger arbetslivet. Medborgarna behöver en god information om hela sin pension för att tydligt kunna se vad det innebär för just dem. Det årliga beskedet i det orange kuvertet fyller en funktion men ger inte en bild av hela pensionen.

¹ Socialdemokraterna, Moderaterna, Folkpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna.

Tjänstepension och privat sparande har ökat i betydelse för hur stor den totala pensionen blir. Det är därför inte tillräckligt med besked om enbart den allmänna pensionen för att kunna göra rationella val mellan arbete, sparande och fritid. Pensionssystemets inbyggda drivkrafter för arbete blir inte fullt ut nyttjade om vi inte ser hela effekten av vårt agerande. Minpension.se ökar flexibiliteten i informationen och täcker en större del av pensionen – men fortfarande inte hela.

En samlad pensionsinformation bör inte vara statens ansvar, det är en angelägenhet för oss alla och för pensionssystemets funktion. Det är därför bekymmersamt att det fortfarande inte finns ett fullt ut fungerande system för en samlad information. Uppnås inte en samlad och god information på frivillig väg blir det i förlängningen ett ansvar för staten. Pensionsgruppen har mot den bakgrunden tagit upp frågan och kommer i slutet av 2011 ta ställning till behovet av ytterligare åtgärder för att uppnå en komplett och fullgod pensionsinformation.

Under året har frågan om förvaltningstjänster inom premiepensionssystemet hanterats i Pensionsgruppen. Principiellt måste varje individ själv få välja om man ska välja fonder själv eller vill anlita ett ombud. Det kraftigt ökade antalet förvaltningstjänster har dock lett till omfattande maskinella massfondbyten som i sin tur fått systempåverkande effekter. Dels leder det i vissa fall till ökade fondavgifter som då också drabbar andra sparare och dels försvårar det för andra, särskilt mindre, fonder som kan få stora variationer i fondkapital från en dag till en annan som blir svåra eller dyra att hantera. Flera sådana fonder har hotat att därför lämna premiepensionssystemet. För att skydda andra sparare var det angeläget att minimera de negativa effekterna och Pensionsgruppens bedömning var att detta inte kunde göras utan att stoppa massfondbytena. Pensionsmyndigheten gavs därför i uppdrag att verkställa ett sådant stopp, vilket kommer att ske under december 2011.

Premiepensionssystemet har en begränsad betydelse för dagens pensionärer men fondbehållningarna blir allt större för framtida pensionärer. Fondvalet – eller valet att inte välja fond – får därmed en allt större betydelse för den framtida pensionen. Andelen aktier i premiepensionskapitalet bland dem som valt fond är förhållandevis hög samtidigt som det är en klar majoritet av dessa som under ett år inte byter fond. Mot den bakgrunden kommer premiepensionen kunna variera i storlek för olika personer betydligt mer än inkomstpensionen. Det finns anledning att fortsatt följa den utvecklingen.

1.3 Resultatredovisning

1.3.1 Fördelningssystemet

Inkomstpensionssystemets finansiella ställning

Inkomstpensionssystemet är ett fördelningssystem. Med det menas att inbetalda pensionsavgifter används för att betala samma års pensioner. De över- eller underskott som uppstår när pensionsavgifterna är större eller mindre än pensionsutbetalningarna hanteras av buffertfonden (Första–Fjärde och Sjätte AP-fonderna). För att systemet ska fungera krävs att avgifterna tillsammans med tillgångarna i buffertfonden långsiktigt kan finansiera pensionerna, dvs. att inga varaktiga underskott uppstår.

Pensionsmyndigheten mäter årligen fördelningssystemets finansiella ställning genom att jämföra tillgångar och skulder. Resultatet presenteras varje år i redovisningen Orange rapport. Rapporten och redovisningen är viktig för att tydligt visa pensionssystemets finansiella utveckling och förklara vad den beror på. Genom detta skapas förutsättningar för en förståelse för hur systemet är uppbyggt och vad det är som påverkar dess tillgångar och skulder.

Balanstalet

Den finansiella ställningen mäts med balanstalet, vilket förenklat uttryckt är den kvot man får när man delar systemets tillgångar med dess skulder. Pensionssystemets tillgångar består av avgiftstillgången och buffertfonden. Avgiftstillgången är värdet av alla framtida pensionsavgifter och buffertfonden är det kapital som förvaltas av Första–Fjärde samt Sjätte AP-fonden. Skulderna består av pensionsåtagandet, dvs. alla återstående utbetalningar till de nuvarande pensionärerna samt den pension som i framtiden ska betalas ut till dem som arbetar och betalar in avgifter i dag.

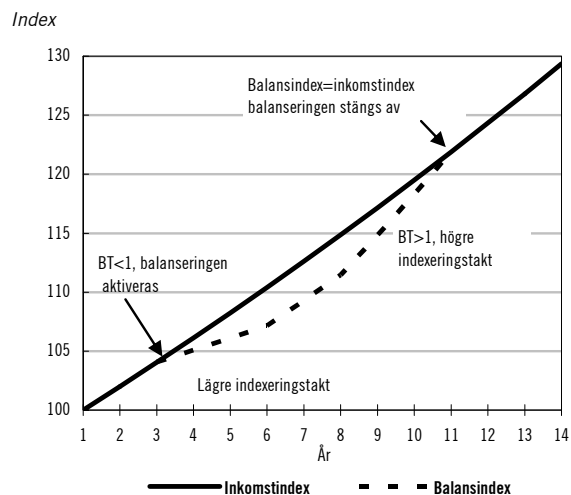
Skulden, dvs. pensioner och pensionsbehållningar, följer huvudsakligen utvecklingen av de förvärvsarbetandes genomsnittsinkomst, medan tillgångarna, i form av de avgifter som betalas in för att finansiera pensionerna, följer huvudsakligen utvecklingen av summan av de förvärvsarbetandes inkomster. Pensionssystemets resultat bestäms därför till stor del av om den procentuella ökningen av genomsnittsinkomsten är större eller mindre än motsvarande ökning av avgiftsunderlaget. Om genomsnittsinkomsten ökar snabbare än avgiftsunderlaget tenderar det till att ge negativa resultat för pensionssystemet och omvänt. Resultatet är dock också beroende av AP-fonderna och deras avkastning.

Om balanstalet är större än 1,0000 är tillgångarna större än skulderna och systemet är i balans och klarar långsiktigt sina åtaganden. Om balanstalet är mindre än 1,0000 är skulderna större än tillgångarna och balanseringen aktiveras. En balansering innebär att både pensionsbehållningar och pensioner räknas upp i en lägre takt än normalt och det kan även innebära att de sänks. Vid en balansering indexeras pensionsbehållningarna och pensionerna med förändringen av ett balansindex i stället för med förändringen i inkomstindex. Balansindexet beror av utvecklingen av inkomstindex och balanstalets storlek.

När systemet är i balans igen och tillgångarna är större än skulderna ökar pensionerna och pensionsbehållningarna med mer än den genomsnittliga inkomstutvecklingen – den principiella

konstruktionen framgår av diagram 1.1. När pensionerna återfått det värde de skulle haft om inte balanseringen behövts återgår de till att återfölja inkomstutvecklingen. Balanseringen innebär således att pensionerna anpassas efter de finansiella förutsättningar som finns och säkerställer att det inte betalas ut mer i pension än vad som långsiktigt kan finansieras. Därmed riskerar inte kostnaden för dagens pensioner att vältras över på kommande generationer.

Diagram 1.1 Balansering

Källa: Orange Rapport 2010, Pensionsmyndigheten.

Resultatet för 2010

De två föregående åren (2008 och 2009) har resultatet i inkomstpensionssystemet varit negativt och skulderna även större än tillgångarna. År 2010 översteg dock tillgångarna åter skulderna. Minskningen av pensionsskulden till följd av balanseringen och tillväxten i AP-fonderna gjorde att det blev en vinst i inkomstpensionssystemet på 425 miljarder kronor.

Tillgångarna uppgick 2010 till 7 469 miljarder kronor. Av dessa var 895 miljarder placerade i Första–Fjärde samt Sjätte AP-fonden, medan resterande 6 575 miljarder kronor bestod av avgiftstillgången. Pensionsskulden uppgick samtidigt till 7 367 miljarder kronor, vilket innebär att tillgångarna översteg skulden med totalt 103 miljarder kronor. Att överskottet i inkomst-

pensionssystemet inte blev större 2010 trots det starka resultatet på 425 miljarder kronor beror på underskottet från 2009 som var på 323 miljarder kronor.

Utifrån den finansiella ställningen 2010 har Pensionsmyndigheten beräknat balanstalet för 2012 till 1,0024. Eftersom systemet befinner sig i en balanseringsfas kommer ett balansindex att användas i stället för ett inkomstindex vid omräkningen av pensioner och pensionsbehållningar. När balanstalet nu åter är högre än 1,000 så återtas en del av de tidigare sänkningarna och indexeringen ökar genom balanseringen med 0,24 procent utöver vad som följer av följsamhetsindexeringen.

Tabell 1.3 Pensionssystemets ställning 31 december 2010 jämfört med 31 december 2009

Miljarder kronor			
	2009	2010	Förändring
Buffertfonden	827	895	68
Buffertfonden, medelvärde ¹	811	810	-1
Avgiftstillgång	6 362	6 575	213
Summa tillgångar	7 189	7 469	280
Pensionsskuld	7 512	7 367	-145
Resultat	-79	425	504
Över-/underskott	-323	103	425

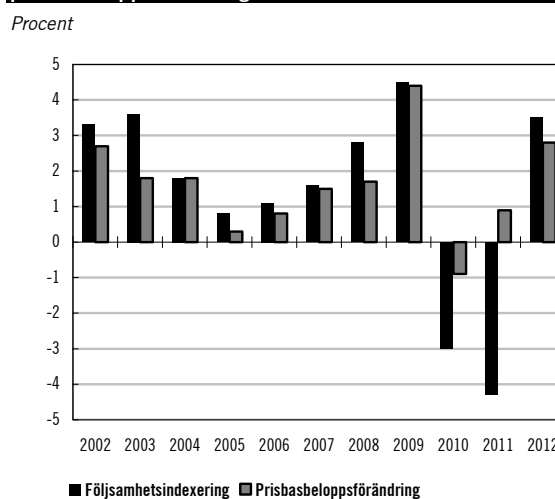
¹ Vid beräkningen av balanstalet används det utjämnade värdet för buffertfonden. För 2011 är det medelvärdet av buffertfondens värde vid utgången av 2008, 2009 och 2010.
Källa. Orange rapport 2010, Pensionsmyndigheten.

Pensionsutvecklingen

Följsamhetsindexering av ATP (fr.o.m. 2003 tilläggspension) infördes från och med årsskiftet 2001/2002. Följsamhetsindexeringen innebär att tilläggs- och inkomstpensionerna varje år räknas om med utvecklingen av inkomstindex (eller balansindex) minus normen² 1,6 procent. Tidigare följde pensionerna prisutvecklingen genom prisbasbeloppet. Den förändrade indexeringsmetoden har inneburit att tilläggspensionerna har ökat reallt 2002–2009, dvs. tilläggs-

pensionen har ökat mer än vad den skulle ha gjort om den varit prisindexerad. Till följd av balanseringen blev det under 2010 och 2011 i stället tydliga reala minskningar. Balaanstalet är nu åter över 1,000 och tillsammans med en god utveckling av inkomstindex ökar pensionerna för 2012 med 3,5 procent, vilket innebär en real ökning med 0,7 procent (diagram 1.2).

Diagram 1.2 Utvecklingen av följsamhetsindexeringen och prisbasbeloppsförändringen

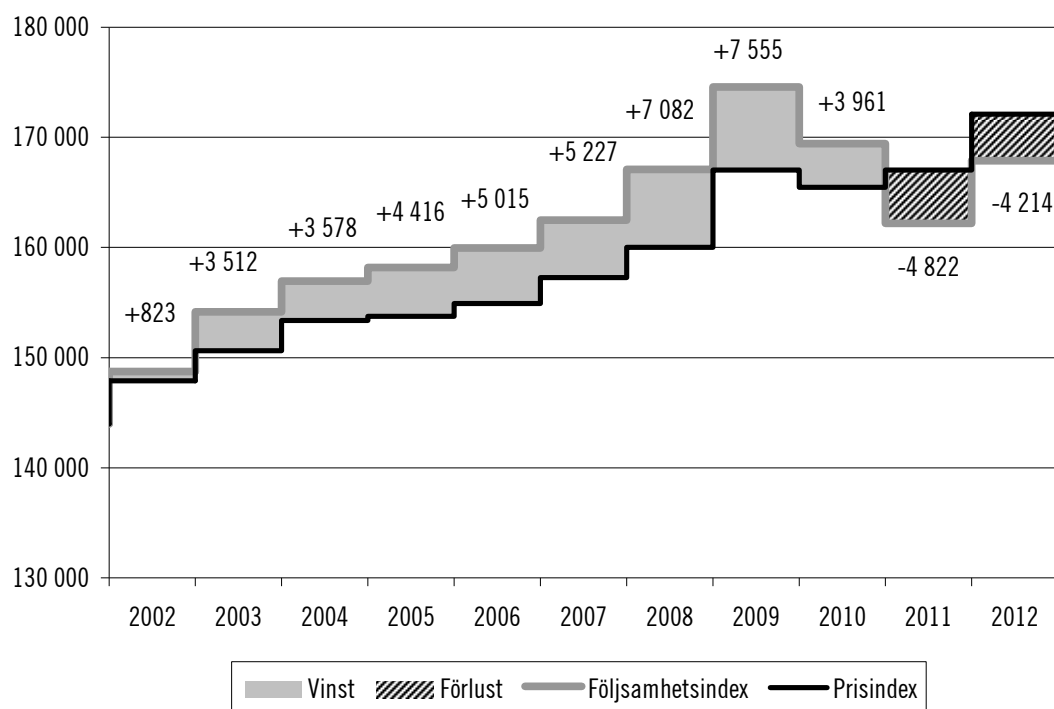

Källa: Pensionsmyndigheten.

Sänkningen av pensionerna 2010 och 2011 innebär att pensionsnivån fr.o.m. 2011 är lägre än om prisindexering hade använts.

De pensionärer som har haft inkomstrelaterad pension (tilläggs- och inkomstpension) sedan 2001 har sammantaget dock under hela perioden fram till 2012 fått mer utbetalt i pension än de hade fått om pensionerna hade följt prisindex. En pensionär som 2001 hade en pension på 12 000 kronor i månaden, dvs. 144 000 kronor om året, har i slutet av 2011 fått totalt drygt 32 000 kronor mer i pension, vilket motsvaras av ytan mellan linjerna i diagram 1.3.

² Normen motsvarar det förskott som läggs till pensionen när den beviljas.

Diagram 1.3 Utvecklingen av följsamhetsindex och prisindexering, vid en pension på 144 000 kronor per år 2001

Källa: Socialdepartementets beräkningar.

1.3.2 Premiepensionssystemet

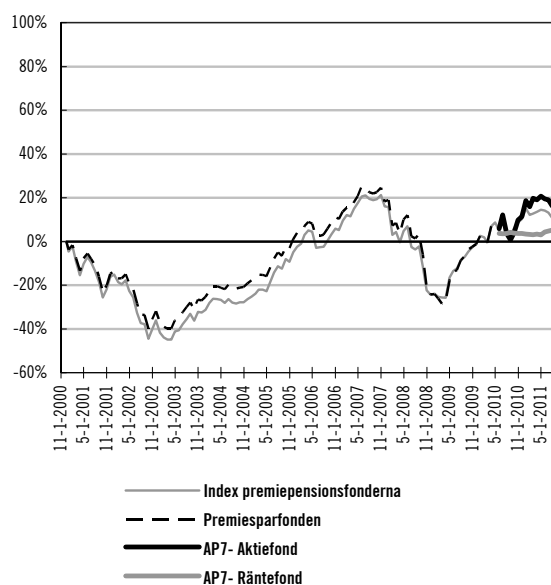
Premiepensionssystemet omfattade vid utgången av 2010 knappt 6,3 miljoner personer, varav 777 000 pensionärer och 5,5 miljoner pensionsparare. Fondförmögenheten uppgick i slutet av 2010 till 408 miljarder kronor och det förvaltade kapitalet i den traditionella försäkringen uppgick till 5,0 miljarder kronor. Pensionsspararnas andel utgjorde 95 procent och resterande 5 procent var pensionärernas.

Den genomsnittliga pensionsrätten per år uppgick för pensionsparare till 5 416 kronor för kvinnor och 6 381 kronor för män, motsvarande siffror för pensionärer är 2 950 kronor respektive 3 468 kronor.

Värdeutvecklingen

Värdet på premiepensionskapitalet påverkas mycket av värdeutvecklingen på kapitalmarknaderna. Diagram 1.4 visar tidsviktad avkastning sedan 2000 då första fondvalet gjordes, dvs. hur mycket en insatt krona vid starten var värd vid

olika tidpunkter. Under årens lopp har variationen varit stor. Detta innebär också att avkastningen är starkt beroende av när pengar placeras. Efter den betydande återhämtningen som skedde under 2009 fortsatte uppgången på de svenska och utländska finansmarknaderna under 2010, vilket ledde till en bra avkastning för de allra flesta pensionsparare. Värdeutvecklingen på pensionspararnas konto var 11,6 procent för kvinnor och 11,9 procent för män 2010. Pensionärerna med fondförsäkring fick en värdeutveckling på 10,0 procent för kvinnor och 10,5 procent för män. Pensionärerna med traditionell försäkring hade en värdeutveckling på 5,7 procent för kvinnor och 5,4 procent för män. Under 2011 har ökningen stannat av och i slutet av maj 2011 var värdet i princip oförändrat i förhållande till i början av året. Den finansiella oron har under sommaren 2011 lett till påtagliga börsfall och att t.ex. OMXS-index på stockholmsbörsen i slutet av augusti har tappat cirka 20 procent sedan årsskiftet. Eftersom aktieandelen bland premiepensionsmedlen är mycket hög innebär det för det stora flertalet en tydlig negativ utveckling under året.

Diagram 1.4 Tidsviktad avkastning sedan start, 20001213-20110831

Källa: Pensionsmyndigheten, 2011.

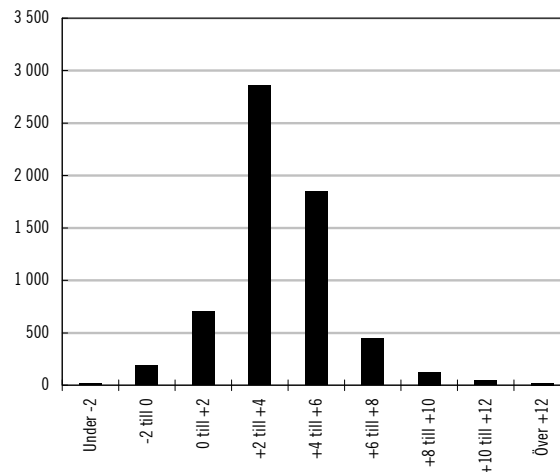
Diagrammet jämför också ett index för alla premiepensionsfonder med utvecklingen för pensionssparare som inte gjort något aktivt val och därför haft sina pengar placerade i Premiesparfonden. Premiesparfonden avregistrerades i slutet av maj 2010 och pengarna flyttades automatiskt över till Statens årskullsförvaltningsalternativ (AP7 Såfa), som förvaltas av Sjunde AP-fonden. AP7 Såfa består av aktie- och räntefonder och mixen mellan dem anpassas efter pensionsspararens ålder.³ I slutet av 2010 hade 42 procent av spararna sina medel placerade i AP7 Såfa och 58 procent av spararna hade en egen vald portfölj. Utvecklingen för Premiesparfonden/AP7 Såfa har under årens lopp i princip varit densamma eller något bättre än index för alla premiepensionsfonder.

I genomsnitt var den årliga värdeutvecklingen i slutet av 2010 4,2 procent för kvinnor och 4,3 procent för män, beräknad ifrån startåret 1995. Den på detta sätt beräknade värdeutvecklingen är dock känslig för utvecklingen på de finansiella marknaderna och den genomsnittliga utvecklingen har därför efter sommarens börsnedgång sjunkit till 3,4 procent (31 juli 2011). Den negativa utvecklingen har fortsatt under augusti. Den genomsnittliga årliga

utvecklingen för pensionärer med traditionell försäkring har sedan start varit 3,8 procent. Spridningen av avkastningen bland dem med en egen vald portfölj är dock stor. I diagram 1.5 visas spridningen i värdeutvecklingen mellan pensionsspararnas konton.

Diagram 1.5 Genomsnittlig årlig värdeutveckling och spridning – individuella konton 2011-07-31

Antal pensionssparare, tusental

Källa: Pensionsmyndigheten, 2011.

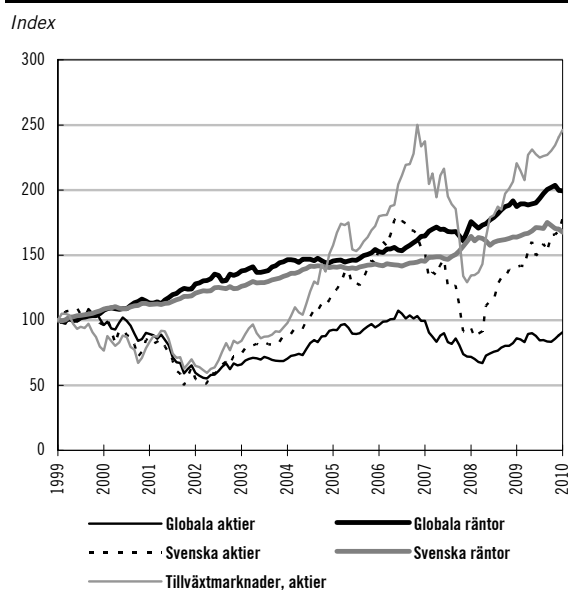
I slutet av juli 2011 hade 97 procent av pensionsspararna som varit med sedan starten 1995 en nominellt positiv värdeutveckling. Detta kan jämföras med läget i slutet av 2008 då endast 35 procent hade en positiv nominell värdeutveckling. Det vanligaste i slutet av juli 2011 var en avkastning på mellan 2 och 4 procent årligen. De allra flesta som har sina medel placerade i AP7 Såfa hade vid denna tidpunkt en utveckling i detta intervall. Spridningen för personer med egen vald portfölj är betydligt större. Dessutom finns pensionssparare med både lägre och högre avkastning än detta.

På lång sikt har avkastning och avgifter stor betydelse för pensionens storlek. Efter 10 år är 100 insatta kronor värda 134 kronor med en årlig avkastning på 3 procent medan en årlig avkastning på 5 procent innebär ett värde motsvarande 163 kronor.

³ Fram till 55 års ålder utgörs AP7 Såfa enbart av AP7-Aktiefond. Med stigande ålder utgör räntefonden en allt större del. För sparare 75 år och äldre utgör räntedelen 67 procent av innehavet.

För dem som har en egen vald portfölj är drygt 80 procent av premiepensionsmedlen placerade i aktier. En hög andel aktier innebär en möjlighet till högre avkastning men samtidigt en större risk och därmed större variationer i avkastning. Det samma gäller som regel för icke-valsalternativet AP7 Såfa. Denna risk och möjlighet framgår av diagram 1.6, som visar utvecklingen för räntor och aktier sedan 2000. Utvecklingen för räntor har varit betydligt mer stabil än för aktier och hittills i genomsnitt snarast haft en något bättre utveckling.

Diagram 1.6 Värdeutvecklingen på de svenska och utländska aktie- och räntemarknaderna, perioden 1999–2010

Källa: Pensionsmyndigheten, 2011.

Utbetalda premiepensioner

Totalt betalades 1 412 miljoner kronor ut i premiepension under 2010. Spridningen i de utbetalda beloppen är stor vilket är en följd av att storleken på kontobehållningen varierar mycket. Genomsnittsbeloppet per månad är fortfarande ganska litet, 175 kronor.

Det är också möjligt att ta ut premiepensionen som traditionell försäkring. Detta innebär att premiepensionen betalas ut i form av ett livsvarigt nominellt månadsbelopp. Beloppen som betalas ut kan öka genom återbäringsränta vid ett positivt resultat i förvaltningen av den traditionella livförsäkringen. Andelen pensionärer som valt traditionell försäkring har ökat under senare år och kapitalet utgör nu nästan 5 miljarder eller 1,2 procent av de totala tillgångarna i premiepensionssystemet.

Tabell 1.4 Utveckling av pensionskapital och utbetald pension, genomsnitt

	Fondförsäkring				Traditionell försäkring			
	Pensionskapital		Månadsbelopp		Pensionskapital		Månadsbelopp	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
2010	28 826	36 398	156	195	32 931	39 311	160	184
2009	24 714	30 249	112	137	23 481	29 664	122	147
2008	16 981	20 387	129	135	22 220	28 001	112	161
2007	21 096	25 815	96	119	20 123	25 199	94	114
2006	16 734	20 349	63	78	15 800	19 159	65	77
2005	11 356	13 831	41	51	10 185	12 301	45	53
2004	6 608	8 152	30	37	6 385	7 781	30	35

Källa: Pensionsmyndigheten.

Fondavgifter

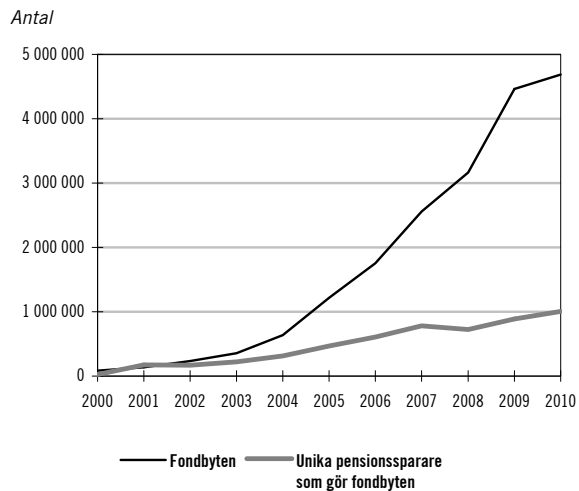
Förvaltningsavgifterna efter rabatt uppgick i slutet av året till i genomsnitt 0,37 procent för eget valda portföljer och 0,15 procent för AP7 Såfa. Avgifterna varierar bland annat beroende på andelen aktier i fonden. Avgiftsnivån har ökat något för eget valda portföljer eftersom andelen aktier har ökat något.

Fonder och fondbyten

Vid utgången av 2010 fanns 785 fonder registrerade i premiepensionssystemet, dessa fonder var fördelade på totalt 94 förvaltare. Den enskilt största fonden är AP7 Såfa där bl.a. de pensions-sparare som inte gör något aktivt val återfinns. I slutet av 2010 hade 42 procent av pensions-spararna sina medel placerade i AP7 Såfa. Deras andel av det totala fondinnehavet var 27 procent. Andelen pensions-sparare som har en egen vald fondportfölj uppgick i slutet av 2010 till 58 procent att jämföra med 56 procent 2009. Deras andel av kapitalet uppgick i slutet av 2010 till 73 procent. Andelen nysparare som gör ett aktivt val fortsätter att ligga på en låg nivå, 1,6 procent 2010.

Totalt genomfördes 4,7 miljoner fondbyten under 2010, vilket motsvarar en ökning med 5 procent jämfört med 2009. Ökningstakten tycks därmed ha dämpats jämfört med de närmast föregående åren. Utvecklingen med ett ökat antal fondbyten över tid framgår av diagram 1.7. Totalt var det drygt en miljon personer som gjorde fondbyten under 2010, vilket motsvarar ca 17 procent av alla premiepensionssparare. I genomsnitt gjorde dessa personer fem byten under året. Aktiviteten är förhållandevis låg bland dem som har en egen vald fondportfölj – endast drygt var fjärde av dessa gör fondbyten under ett år. Sedan inträdet i systemet fram till slutet av 2010 har 48 procent av dem med en egen vald portfölj inte gjort något byte.

Diagram 1.7 Antal fondbyten samt antal unika sparare som byter fonder per år

Källa: Pensionsmyndigheten.

En stor andel, drygt 55 procent, av samtliga fondbyten uppskattas ha genomförts av förvaltningsföretag som genomför byten åt sina kunder. I stor utsträckning är det fråga om s.k. massfondbyten vilket innebär att förvaltningsföretag på maskinell väg byter premiepensionsfonder åt många pensionssparare samtidigt. Massfondbytena med stora och snabba byten har skapat problem både för sparare i fonderna och för fondföretagen. Andra sparare i fonder drabbas, bland annat genom ökade transaktionskostnader och minskad avkastning till följd av stora in- och utflöden av kapital. Eftersom det inte bedömdes möjligt att hantera de negativa effekterna tog Pensionsgruppen ställning för att stoppa massfondbyten och i maj 2011 lämnade regeringen ett uppdrag till Pensionsmyndigheten att vidta de IT-tekniska åtgärder som krävs för att omöjliggöra massfondbyten inom premiepensionssystemet. Pensionsmyndigheten har aviserat att detta stopp kommer att genomföras den 1 december 2011.

Pensionssparare som har gjort många byten sedan start har i genomsnitt haft en högre genomsnittlig årlig avkastning. Eftersom det är genomsnittsvärden finns det naturligtvis en mindre grupp som trots många byten haft en lägre avkastning. Ser man på varje enskilt år finns inte samma tydliga mönster. Exempelvis hade de som gjort fler än 11 byten under 2010 haft en sämre genomsnittlig utveckling detta år än de som gjort färre byten under året.

1.3.3 Medelpensionsålder

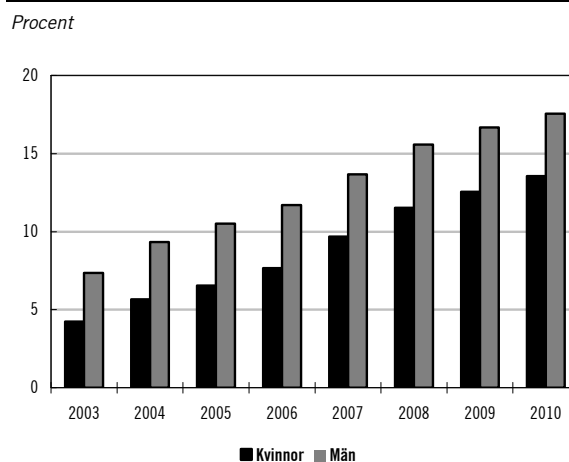
Medellivslängden stiger successivt i Sverige och stiger dessutom snabbare än vad som tidigare prognostiserats. År 2010 var den återstående beräknade medellivslängden, för dem som uppnått 65 års ålder, 21,05 år för kvinnor och 18,21 år för män. Det motsvarar en ökning med 1,30 respektive 2,18 år sedan pensionsreformen 1994. För närvarande ökar medellivslängden med drygt ett år per decennium. Det är i grunden något positivt men ett längre liv innebär att pensionen måste räcka längre och ger därför, allt annat lika, lägre pensioner. För att motverka detta behöver våra längre liv kompenseras med längre arbetsliv. För pensionssystemet är det därför av betydelse att förvärvslivet förlängs – ju fler i arbete desto större möjligheter till goda pensioner. Det är särskilt viktigt när vi under de närmaste decennierna står inför en påtaglig ökning av antalet äldre. För att klara välfärd och goda pensioner är det för både individ och samhälle av vikt att vi förlänger arbetslivet.

Den genomsnittliga åldern för uttag av allmän ålderspension var 64,7 år 2010 och i princip lika för kvinnor och män. Genomsnittsåldern för uttag av ålderspension har legat mycket stabil under de senaste 10 åren. Däremot har spridningen ökat påtagligt, dvs. allt fler tar ut pensionen före respektive efter 65 år.

Av diagram 1.8 framgår att andelen bland 61-64 åringarna som tar ut inkomstpension före 65 års ålder har ökat för varje år. Det är vanligare att män tar ut den inkomstrelaterade pensionen innan 65 års ålder än kvinnor. Andelen av befolkningen som tar ut pension före 65 år har mer än fördubblats mellan 2003 och 2010. Ålder för uttag av ålderspension är dock inte liktydigt med att man lämnar förvärvslivet. Ett tidigt uttag kan t.ex. förklaras av att man kombinerar arbete och

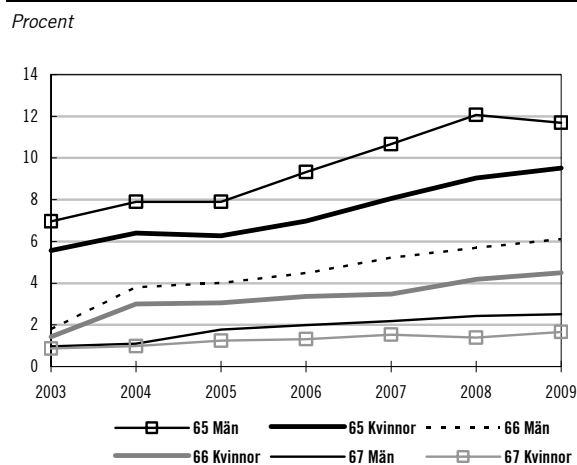
pension och placerar pensionen under tiden man arbetar.

Diagram 1.8 Andel som tagit ut inkomstrelaterad pension före 65 års ålder

Under senare år märks också en tendens av att fler senarelägger sin pension. Mer än var tionde person väntar nu till efter 65 år med att ta ut sin pension. Det är vanligare att män väntar med att ta ut sin pension än kvinnor, se diagram 1.9.

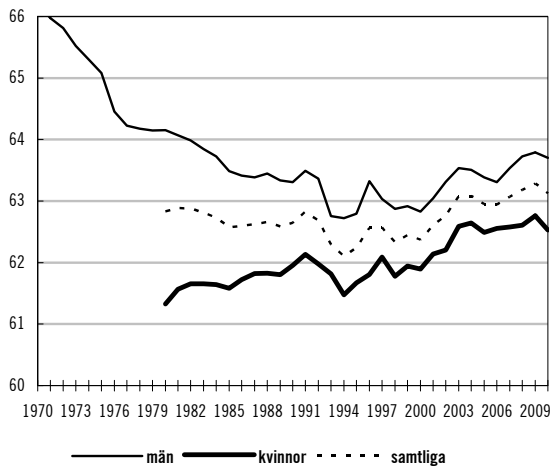
Diagram 1.9 Andel i varje årskull som inte tagit ut någon pension 65–67 år

För att visa hur länge människor arbetar är ålder för uttag av ålderspension inte en bra indikator. Ett mer relevant mått är utträdesåldern ur förvärvslivet, dvs. hur länge människor tillhör den förvärvsarbetande delen av befolkningen. Ett vanligt sätt att definiera utträdesålder är genomsnittsåldern då människor förväntas lämna

arbetslivet, givet att de hör till arbetskraften vid 50 års ålder. För 2010 har utträdesåldern beräknats till 63,0 år. Som framgår av diagram 1.10 har den förväntade utträdesåldern stigit sedan mitten av 1990-talet men är i genomsnitt nu bara marginellt högre än 1980. Utträdesåldern för kvinnor har successivt långsamt stigit medan männens utträdesålder nu är något lägre än 1980. Oavsett mätperiod är ökningen av den genomsnittliga utträdesåldern dock tydligt lägre än ökningen av medellivslängden.

Diagram 1.10 Genomsnittlig förväntad ålder vid utträdet från arbetslivet för personer som vid 50 års ålder finns i arbetskraften (förväntad utträdesålder)

Källa: Pensionsmyndigheten.

Måttet förväntad utträdesålder har en likartad konstruktion som förväntad medellivslängd och innehåller en viss prognos på så sätt att man antar ett visst fortvarighetstillstånd. Ett alternativt mått med mindre inslag av antaganden eller prognos är att mäta den faktiska utträdesåldern för varje årskull. I diagram 1.11 visas genomsnittlig utträdesålder mätt på sådant sätt.

Diagram 1.11 Genomsnittlig ålder vid utträdet från arbetslivet för personer som vid 50 års ålder finns i arbetskraften, för olika årskullar (kohortvis utträdesålder)

Källa: Pensionsmyndigheten, 2011.

Den årskullsvisa utträdesåldern visar ett tydligt trendbrott. Sedan årskullarna födda under 1920-talet har utträdesåldern stadigt sjunkit fram till dem födda 1937 medan utvecklingen därefter varit den helt motsatta. För gruppen födda 1937 var utträdesåldern i genomsnitt 62 år medan den för dem födda 1941 var 62,7 år – en ökning med 0,7 år på fyra år. Trendbrottet sammanfaller med det nya pensionssystemet där årskullen 1938 är den första årsklass som påverkas av ändrade regler för intjänande av pensionsrätt. Årskullarna 1938-1941 har visserligen en begränsad del av sin pension beräknad efter reformerade regler men uppmärksamheten kring de ändrade principerna för intjänandet kan ha haft en sådan signaleffekt som påverkat beteendet. I vilken utsträckning det nya systemets regler har inverkat på beteendet går emellertid inte att fastställa.

Pensionssystemet är finansiellt stabilt och hanterar förändringar i medellivslängd oavsett om den längre livslängden balanseras med ett längre förvärvsliv eller inte. Obalanser dem emellan kan dock ge oönskade konsekvenser för såväl pensionsnivåer som för samhället i stort. Det är därför angeläget att pensionssystemets regler och förhållanden i arbetsmiljön är i samklang med förändringar i omvärlden och inte motverkar ett längre arbetsliv. Den under våren tillsatta utredningen om pensionsrelaterade åldrar och arbetsmiljön ska ses mot den bakgrunden.

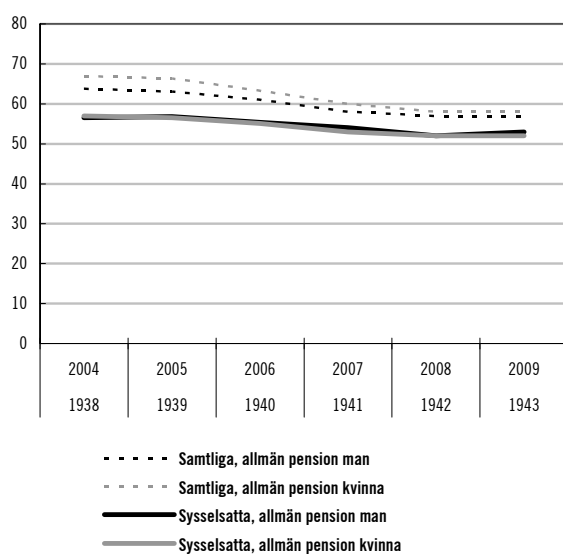
1.3.4 Inkomststandarden efter pension

Valet av pensionsålder beror på flera faktorer. En faktor är ekonomin, dvs. hur den ekonomiska standarden förändras i och med övergången från förvärvsarbete till pension. Det kan mätas genom kompensationsgrader, dvs. att relatera den allmänna pensionen till inkomsten före pension.

I diagram 1.12 visas bruttobeloppet för allmän pension vid 66 år för dem som då uppbar pension i förhållande till samma persons genomsnittliga bruttointkomst mellan 61 och 63 år. Den på detta sätt mätta kompensationsgraden är för både kvinnor och män knappt 60 procent. Kompensationsgraden har sjunkit under mätperioden. En orsak är att i det nya pensionsystemet anpassas pensionen till en stigande medellivslängd. Kompensationsgraden är något högre för dem som inte var sysselsatta eftersom de har lägre inkomst vid 61-63 år, t.ex. till följd av att de uppbar sjukersättning.

Diagram 1.12 Bruttopension vid 66 år i förhållande till bruttomedelinkomst 61-63 år

Procent

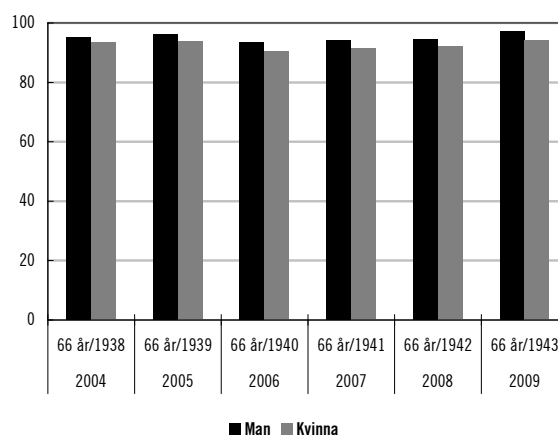
Källa: Socialdepartementets beräkningar i LINDA.

Den faktiska standarden påverkas emellertid även av t.ex. tjänstepension, privat pension, skatt, bostadstillägg och av sparat kapital. Ett alternativt sätt att mäta är därför att jämföra den faktiska ekonomiska standarden efter pension med åren före. På så sätt får man ett mått på hur den allmänna pensionen tillsammans med andra ekonomiska omständigheter påverkar ekonomin vid en viss ålder.

För att undersöka den faktiska ekonomiska standarden har den disponibla inkomsten, dvs. den sammantagna inkomsten efter skatt och transfereringar, för dem som uppbar allmän pension vid 66 års ålder jämförts med samma persons genomsnittliga disponibla inkomst mellan 61 och 63 år. En sådan inkomstkotov framgår av diagram 1.13. Beräkningarna är här gjorda för hela årskullen som fyllde 66 år ett visst år, givet att de då uppbar pension.

Diagram 1.13 Inkomstknoten, exklusive kapitalinkomst, för samtliga 66-åringar som uppbar pension i respektive årskull

Procent

Källa: Socialdepartementets beräkningar i LINDA.

Mellan åren 2004 och 2009 hade den genomsnittliga pensionären vid 66 års ålder en disponibel inkomst som var mellan 90 och 97 procent av vad personen hade mellan 61 och 63 års ålder. I beräkningen har kapitalinkomster inte räknats med. Det syns här inget tydligt mönster för dem som till större del omfattas av det nya pensionsystemet. Däremot har den genomsnittliga 66-åriga mannen i högre grad behållit sin inkomstnivå än kvinnorna. Eftersom detta inte gällde den allmänna pensionen i diagram 1.12 innebär det att män i större utsträckning har inkomster utöver den allmänna pensionen, exempelvis tjänstepensioner och arbetsinkomster.

Inkomsten ovan visar förhållandet vid 66 år. Kvoten sjunker något åren därefter och framförallt efter fem år då många tjänstepensioner betalas ut med lägre belopp. Eftersom det är genomsnittsvärden finns det betydande skillnader mellan olika individer.

1.3.5 EU-kommissionens grönbok med sikte på tillräckliga, långsiktigt bärkraftiga och trygga pensionssystem i EU

EU-kommissionen presenterade den 7 juli 2010 en grönbok med sikte på tillräckliga, långsiktigt bärkraftiga och trygga pensionssystem i EU. Syftet med grönboken var att kartlägga de gemensamma utmaningar som pensionssystemen i Europa står inför samt hur EU kan stödja medlemsstaternas insatser för att garantera tillräckliga och långsiktigt bärkraftiga pensioner. EU-kommissionen har aviserat en vitbok till hösten som ska bygga vidare på arbetet med pensioner som påbörjades i grönboken.

I regeringens svar till EU-kommissionens grönbok betonades vikten av att pensionssystemen ger tillräckliga och adekvata pensioner men att detta inte kan ses isolerat från ett pensionsystems finansiella hållbarhet. Vad ett pensionssystem kan leverera är ytterst beroende av samhällsekonomin och vad de som förvärvsarbetar förmår att producera. Med få i arbete och låg tillväxt kan inget pensionssystem ge goda och långsiktigt hållbara pensioner. Vidare behöver medlemsstaterna främja ett aktivt åldrande och modernisera de sociala trygghetssystemen och pensionssystemen. Reformen för att främja jämställdhet och underlätta möjligheten att förena arbete och familjeansvar är också viktiga.

Regeringen uppmanade till att utveckla ett fördjupat samarbete inom ramen för den öppna samordningsmetoden med förbättrade jämförande analyser och indikatorer om hållbarhet. Däremot motsätter sig regeringen bestämt en utveckling mot överstatliga regelverk om hur pensionssystemen ska utformas. Pensionssystemens utformning bygger på nationella förutsättningar och nationell kompetens. Pensionssystemen är en del av kultur, värderingar och arbetsmarknad i ett land. Det går därför inte att likrikta pensionssystemen utan påtagliga effekter på övriga delar i samhället.

Regeringen ställde sig positivt till en översyn av tjänstepensionsinstituterna med sikte på att ge en bättre balans mellan risker, trygghet och kostnader för pensionsspararna och pensionsinstituterna (IORP) särskilt vad gäller tjänstepensionsinstitutens försäkringstekniska avsättningar i ett gränsöverskridande perspektiv. En eventuell förstärkt reglering av tjänstepensionsfrågor på EU-nivå måste dock göras med respekt

för parternas fria förhandlingsrätt och träffade kollektivavtal.

Regeringens syn och handlingslinje ligger också i linje med riksdagens utlåtande på grönboken (2010/11:SfU5).

1.3.6 Administrationskostnaderna för ålderspensionssystemet

I pensionssystemets resultaträkningar för inkomst- och premiepensionssystemet framgår de kostnader som Pensionsmyndigheten och AP-fonderna redovisar som kostnader i sina resultaträkningar, s.k. "bruttoredoisade kostnader". Utöver de bruttoredoisade kostnaderna finns också kostnader som "nettoredoisade" vilket innebär att dessa kostnader dras direkt mot intäkt eller avkastning och inte framgår av resultaträkningarna. För att ge en så fullständig bild som möjligt gör Pensionsmyndigheten i Orange rapport en sammanställning som innehåller både brutto- och nettoredoisade kostnader (tabell 1.5).

Tabell 1.5 Ålderspensionssystemets totala kostnader och avgifter 2010

Miljoner kronor

	Inkomstpension	Premiepension	Totalt
Avgiftsuppbörd, m.m. (Skatteverket)	402	63	465
Pensionsadministration (Pensionsmyndigheten)	627	283	910
Summa försäkringsadministration	1 029	346	1 375
AP-fondernas rörelsekostnader "bruttoredoisade"	820		820
Fasta förvaltningsarvoden "nettoredoisade"	477	1 141	1 618
Summa redovisade kapitalförvaltningskostnader	1 297	1 141	2 438
Prestationsbaserade arvoden	368		368
Transaktionskostnader	186	663	849
Summa kapitalförvaltningskostnader och avgifter	1 851	1 804	3 655
Summa kostnader totalt	2 880	2 150	5 030

Källa: Orange Rapport 2010, Pensionsmyndigheten.

Den totala administrativa kostnaden för pensionssystemet dvs. kostnader för försäkringsadministration, kapitalförvaltning och övriga avgifter uppgick 2010 till drygt 5 miljarder kronor. Det är en ökning med 16 procent jämfört med föregående år. Samtidigt har AP-fondernas kapital ökat med 8 procent och premiepensionskapitalet ökat med 20 procent. Kostnaderna har ökat med 23,8 procent totalt för premiepensionsdelen och med 10,9 procent för inkomstpensionsdelen.

Av de totala kostnaderna för 2010 ingår 2,2 miljarder kronor i pensionssystemets resultaträkning. Kostnaderna för försäkringsadministration uppgår till 1,375 miljarder kronor och AP-fondernas rörelsekostnader uppgår till 820 miljoner kronor. Resterande kostnader dvs. 2,8 miljarder kronor är kapitalförvaltningskostnader i AP-fonderna och premiepensionssystemet som "nettoedovisas". AP-fondernas kostnader för fasta förvaltningsarvoden uppgår till 1,618 miljarder kronor, 368 miljoner kronor för prestationsbaserade arvoden, samt 849 miljoner kronor för transaktionskostnader.

Bland annat eftersom samtliga administrativa kostnader belastar pensionssystemet och därmed tas från pensionsbehållningen är det av vikt att kostnaderna är rimliga och att kostnaderna återkommande granskas. Det är bland annat mot den bakgrunden som Pensionsgruppen har enats om en översyn av AP-fondernas regelverk. Regeringen avser under hösten 2011 att besluta om kommittédirektiv för en utredning av AP-fonderna.